

ARANY JÁNOS ESETE WALTHER VON DER VOGELWEIDÉVEL

Híves, borongó őszi nap, valamikor az 1870-es évek második felében. Arany Jánoshoz könyvküldemény érkezik. Megörül neki: még mindig jobb, ha könyvet kap, mint ha beülne hozzá az unalom. Nézi a címlapot: Walther von der Vogelweide költeményei. Nohát! Egy lovagköltő látogatott el hozzá, nem is kilenc-tíz, hanem legalább tizenöt emberöltő régiségből. Márpedig ő arra tette fel az életét, hogy a lovagi kort és eszményeket formálja modern költészeté.

Egy kicsit aggódik: vajon megérti-e Walthert? Elvégre Walther „verseit, mint a többi Minnesängerét, eredetiben is csak mai nyelvre fordítva lehet megérteni”. Ezt nem Arany János mondja Waltherről, hanem egy másik, valamivel későbbi magyar költő, de Arany is szó szerint ugyanezt gondolja.

Hoppá! Várjunk csak! Mi az, hogy „eredetiben mai nyelvre fordítva”? Ha lefordítunk mai nyelvre egy szöveget, akkor az már nem az eredeti. Nem bizony, mert az eredeti szöveg egy másik nyelven hangzott, amelyet az érthet meg, aki megtanulta. Arany ezen el akar töprengeni, de kinyílik a kezében a könyv, és szavakkal megrakott strófák vonulnak a szeme előtt, mint országúton a szénásszekerek.

Arany János úgy hallotta Heinrich Gusztávtól, hogy ez a mi Waltherünk nem kimondottan szemérmes költő. Egyik versében egy fiatal lány arról beszél, méghozzá nem csekély örömmel és büszkeséggel, hogy milyen jót szeretkezett egy hársfa tövében egy férfival. (Arany János a fejét csóválja.) Egy másik versben arról esik szó, hogy májusban a lóherék összeméricskélük száraik hosszúságát, és egy gyönyörű úrhölgy valamilyen ildomtalan dolgot művel a piros szájával. (Arany János összehúzza a szemöldökét.) Egy harmadik versben, miközben hajnalodik, egy lovag hol a magáévá teszi az imádott hölgyet (a versben összesen háromszor), hol pedig amiatt aggályoskodik, hogy rájuk nyitja az ajtót vagy a nő férje, vagy annak egyik szolgája.

Végül gyáván eliszkol. (Arany János félreáll, és letörli azt, ami ráfröccsent a versből.)

Eszerint egy valódi középkori lovag egyáltalán nem úgy viselkedik, ahogyan elképzeléseink szerint kellene. Egy valódi középkori lovagköltő pedig egyáltalán nem olyan verset ír a lovagról, amelyet írnia helyénvaló volna. Arany János elhessegeti emiatt érzett bosszúságát, és olvasni kezdi a verset. Annyira belemerül, hogy jóformán nem is csodálkozik azon, hogy megérti. Szinte észre sem veszi. A megértési folyamat keretei közt Walther versét mai nyelvre fordítja, értelemszerűen az 1870-es évek magyar nyelvére.

*Amikor megjött a nyár
S a virágok sorra már
Mind elő buvának,
Hol dala szólt madárnak,
Arra mendegéltem,
Hullámozó hosszú réten;
Ott egy forrás pezsdüle
Az erdő mellett futni le,
Hol zengett a fülmile.*

Ezzel a verssel Arany már elégedettebb, mint az előző hárommal. Ebben, úgy rémlik, nincsenek olyan pajzán adomák, amelyeket Heinrich Gusztáv mindennél jobban kedvel. Már érzi vagy inkább érti Arany, és átkölti mai nyelvre, hogy ebben a versben egy álomról van szó. Egy pillanatra elbizonytalanodik: nem lehetséges-e, hogy valójában Asbóth János nemrég megjelent *Álmok álmodói* című regényét olvassa, és Walther von der Vogelweide versét mintegy véletlenül beleérti, beleérzi?

Egy pillanatra elgondolkodik: miért is erdő mellett fut le a forrás. Úgy rémlik neki, hogy az eredeti középfelnémetben nincs „walt” (az volna az erdő), csak „anger”, ami Heinrich Gusztáv legjobb tudomása szerint ’rét’-et jelent. Az viszont háromszor is van. Annyi baj legyen! Ajándékozzuk meg a mai nyelvre fordított tájat egy erdővel!

*Egy fa állt a rét oldalán,
Ott egy álmot álmodám:
A naptól hevülten
A forráshoz menekültem,*

*A hárs lombozatja
Rám hűs árnyát hogy adja.
Le is dőltem én legott,
S bűt felejtve, bánatot,
Édes álom elfogott.*

Arany János maga is álmodik. Azt álmodja, hogy Károlynak hívják, Párizsban él, és a romlás virágairól ír verseket. Azaz nem él Párizsban, de máshol sem, mert már vagy tíz éve meghalt. Ez a furcsa ellentmondás Arany Jánost máskor zavarná, de most, amikor Walther von der Vogelweide is magától értetődő, zokszó nélkül veszi tudomásul, hogy ő, Károly a saját látomásaival hímezi tele a vászonnak is tekinthető csillagtalan, üres sötétséget.

*Azt álmodtam hirtelen:
Egész világ szolgál nekem.
Lelkem fõnn a mennyben
Lakozott földi bajtól menten,
Testem a földön rekedve
Éldelt, ahogy tartá a kedve.
Ekkor olly boldog valék:
Bármit hozzon rám az ég,
Szebb álmom nem vala még.*

Hiszen megy ez a műfordítás, csak egy kicsit akarni kell! Aranynak úgy rémlik, hogy fordított ő már Shakespeare-drámákat is! Meg valami görög komédiaíró. Hogy is hívják? De ez most nem az a pillanat, amikor görög szerzőkön kellene töprengenünk. Most az a kérdés, hogy ő, Arany János miért nem tudta Toldi Miklóssal ugyanezt megcsinálni? Toldi lelke is lakozhatna földi bajoktól nem háborgatva fõnn az égben, miközben a teste a földön rekedve azzal a szép özvegyasszonnyal hancúrozna, akinek szobájában oroszlánal kivarrt selyemkendő takarja el a falon tátongó, ablak nagyságú lyukat. Mintha valami effélét ő maga is megírt volna a *Toldi estéjében*. (Hogy van németül a *Toldi estéje*? Soiree bei Schedel!) Illetve nem is ő költötte a *Hajdanában*, *danában* kezdetű irodalmi alkotást, hanem egy névtelen szerző, és az ugyancsak névtelen előadóművészeket Toldi lebunkózza a köpönyege ujjába rejtett buzogánnyal.

De kár, hogy előbb-utóbb minden álomnak vége szakad! A legszebb álmom sem tarthat soká.

*Ám soká nem tarthata,
Mert egy varnyú szállt oda,
S károgott kegyetlen,
Hogy veszne ki egyetlen
Szálíg mind a földrül!
Megfoszta a gyönyörtül.
Álmom tülle megszakad:
Ha kezembe kő akad,
Többé soh'se károgat.*

Hát igen. Aranynek kétségei támadnak. Helyes volt-e arra ítélnie Toldit, hogy soha ne legyen asszonnyal tartós barátsága? Akárki meglássa: a *Hajdanában*, *danában* szerzője visszatér, és megbosszulja Toldi örök szüzességét. Hétmérföldes pajzán eposzt fog írni Toldi faszáról és az időnként önálló sodó testrészt kalandjairól. Most ezt is világosan mutatja Arany János éber álma. Nem volna-e jobb, ha Toldi, mielőtt megverekszik a nádi farkasokkal, éjszakára egy aranyos kis parasztlánykának nyoszolyát vetne le-tört rózsabimbókból a hársfa tövében, és együtt hallgatnák, hogyan szól a csalogány? Nem volna-e jobb, ha Toldi, ahelyett, hogy pusztá kézzel megállítaná az elszabadult bikát, inkább a hímtagját méricskélné hozzá a bikához? Nem volna-e jobb, ha Toldi a szépasszonyoknak nem a falra kifeszített selyemkendőjén, hanem egy selymes tapintású másrmilyen tartozékán ugrabugrálna? Nem volna-e jobb, ha ehhez a művelethez nem a csizmáját, hanem a gatyáját tolná le?

Arany János ötödször is nekiveselkedik Walther von der Vogelweide költeményének. A selymes tapintású szépasszonyból hirtelen öreg banya lesz. De nem ettől bizonytalanodik el Arany János, hanem attól, hogy a vers utolsó sorát, egyszersmind slusszpoénját nem tudja jól lefordítani. Hogy mondhatjuk magyarul azt, amit a banya középelnémetül így mond: „daz min dume ein vinger si”? Hát úgy, hogy a hüvelykujjam egy ujj. Igen, de ez így nem poén, németül pedig pompás tréfa, a homályoskodó nagyotmondás kifigurázása. Arany megdörzsöli a fülét, aztán a fejére csap, és már fel is villan a jó megoldás. Írja:

*Jött azonban egy banya,
Aki megvigasztala.
Hit alatt rábirtam,
Hogy megfjéjtse nyiltan,*

*Álmom mit jelentsen.
Úgymond íme bölcsen:
„Három meg kettő az öt!”
S hozzá ollyasmit nyögött,
Hogy fejem fülem között.*

Arany János elégedetten hátradől, tudniillik álmában. Azt álmodja, hogy versfordítása már meg is jelent. Kezében tartja az Egyetemes Philologiai Közlöny 1878-as kötetét. Ott lesz az, ott lesz, csak meg kell találni. Kinyitja a Közlönyt, és ebben a szempillantásban arra ébred, hogy hiába, sőt hiába tapogatja Walther von der Vogelweide bajuszra emlékeztető versének hűlt helyét. Rá kell döbennie, hogy azt a verset mégsem ő fordította. Nem bizony, hanem valaki más.